

Západočeská univerzita v Plzni
Ústav umění a designu

Bakalářská práce

Umění pro ucho a oko

Antiutopie

Jan Vitek

2012

Západočeská univerzita v Plzni

Ústav umění a designu

Oddělení designu

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Multimediální design – Prostorová tvorba

Bakalářská práce

Umění pro ucho a oko

Antiutopie

Jan Vitek

Vedoucí práce: Prof. akad. mal. Adéla Matasová – Teisingerová

Oddělení designu

Ústav umění a designu Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

podpis autora

OBSAH

0. ÚVOD	1
1. TEORETICKÁ ČÁST	2
1.1 TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY.....	2
1.1.1 Utopie.....	2
1.1.2 Antiutopie.....	5
1.2 MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE ...	12
1.2.1 Síť	12
1.2.2 Západní zed'.....	13
1.3 ÚVOD DO PROBLEMATIKY - SOUND ART.....	15
1.4 HISTORIE SOUND ARTU.....	17
1.5 PŘEDSTAVITELÉ SOUND ARTU 20. STOLETÍ.....	19
1.5.1 John Cage.....	19
1.5.2 Fluxus.....	21
1.5.3 Milan Grygar.....	22
1.6 SOUČASNÉ PODOBY SOUND ARTU.....	25
2. PRAKTICKÁ ČÁST	27
2.1 POPIS REALIZACE.....	27
2.2 KONCEPČNÍ ZÁMĚR.....	29
3. ZÁVĚR	31

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	32
a) Knižní a periodická literatura	32
b) Internetové zdroje	33
c) Kinematografické zdroje	34
RESUME	35
SEZNAM PŘÍLOH	37

Umění pro ucho a oko

0. ÚVOD

Má bakalářská práce se zabývá širokým tématem - Umění pro ucho a oko. Proto, jsem si našel podtéma a tím je antiutopie. Toto podtéma se mi zdá aktuální a nadčasové tím, že se naše společnost stále vyvíjí. Při zběžném prohlížení knihovny mi náhodou přišla do ruky kniha, od anglického spisovatele, Jonathana Swifta *Gulliverovi cesty*. Ty jsou v dnešní době známé spíše jako dětská kniha, ale přitom je to původně společensko-politická satira, reagující na dobu, ve které autor žil. Při čtení tohoto románu ze začátku 18. století jsem si nemohl nevšimnout, že autor upozorňuje na problémy, které pociťuji i já v dnešní době! Díky tomu jsem se začal zajímat o kritiku společnosti napříč literárními žánry. Postupně jsem se dostal k přemýšlení o tom, kam se ubírá lidská společnost. Na budoucí vývoj lidstva mám celkově kritický názor, proto jsem si jako prostředky zkoumání zvolil antiutopickou literaturu, filozofii, ale i filmy. Základní myšlenky antiutopie i její specifická estetika jsou mi natolik blízké, že jsem se rozhodl se tímto tématem zabývat do hloubky.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části mé bakalářské práce jsem se zaměřil na definici tématu. Zabývám se fenoménem antiutopie a to od jeho vzniku až po současnost. Také zde rozvádím některé prvky antiutopie, které se vyskytují ve dnešní společnosti. Dále zde popisuji dvě má díla, která ideově souvisí s tématem. V druhé polovině teoretické části rozebírám Sound art, umělecký styl, který mě ovlivňuje v tvorbě. Tento rozbor uvádí moji práci do historického a výtvarného kontextu.

1.1 TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY

Jak jsem již napsal v úvodu, mým tématem bakalářské práce je antiutopie. Tento pojem se v mé tvorbě, ač nevědomky, objevuje pravidelně. Co to ovšem je? Předtím, než se pokusím definovat antiutopii, musím se zmínit o protikladu - utopii.

1.1.1 Utopie

Tento pojem vytvořil anglický humanistický myslitel Thomas More jako název své knihy *Utopie* [1] z roku 1516. Toto slovo pochází ze spojení dvou řeckých výrazů: ou-topos, což znamená "žádné místo" a eu-topos, to vyjadřuje "dobré místo". Morova kniha je na svou dobu vzniku velmi pokroková, popisuje život a státní zřízení na "ostrově Utopia". Obyvatelé ostrova žijí v naprosté toleranci, střídě a spravedlivě. Odmítají veškeré válečné konflikty a More zde lobuje za svobodné náboženské vyznání. Příběh se odehrává ve fiktivní společnosti. Autor se snažil o to, aby se lidé v jeho době po přečtení románu zamysleli nad stavem vlastních životů. Utopické myšlenky však sahají mnohem dál do minulosti, například k Platónově *Ústavě*. Řecký filozof,

pedagog a matematik se snažil své utopické vize¹ převést do skutečného života. Jeho myšlenky však nebyly přijaty. Při prvním pokusu ho císař Dionýsus I. prodal do otroctví. Při druhém pokusu o nastolení utopického řádu nebyl žádný z Platónových návrhů podpořen Dionýsovým synem, ač Platóna uznával. Poslední šance na nastolení *Ústavy* se naskytla, když se Platónův žák Dion dostal k moci na Sicílii. Než však přijel filozof na ostrov, byl Dion zavražděn. Po tomto zklamání si Platón uvědomil, že na jeho myšlenky ještě společnost nedozrála. Dále na utopickou tradici navazuje kupříkladu Francis Bacon s novelou *Nová Atlantis*, který v podstatě volí stejný formát příběhu jako More. V 19. století jsou významní tři myslitelé tzv. "sociální utopisté": Saint Simon, Charles Fourier a Robert Owen. Doba ve které žili, se vyznačovala rychlým technickým rozvojem (tzv. "Doba páry") a proměnou společnosti. Do popředí se dostávají továrníci a bankéři. Tehdejší utopisté se snaží o reálnou proměnu lidstva. Nemyslí však na revoluci, ale na postupnou reformu. Nepatří k rozvíjejícímu se proletariátu, ale jejich myšlenky jsou podobné. Počítají jak se vzestupem, tak i pádem lidstva. Charles Fourier se pokusil o vytvoření falang². Věřil, že společnost se k tomuto principu mikrostátů dostane už v roce 1823. Owen chtěl docílit podobného výsledku a zčásti se mu to povedlo. Byl spoluvlastníkem a vedoucím továrny v New Lanarku, kde provedl mnoho osvícenských reforem³. Tyto reformy mu vynesly velké jmění a uznání po celém světě. Rozhodl se proto založit v Americe komunitu New Harmony. Po

¹ Například rozdělení společnosti do tří nerovných kast (nejnižší jsou rolníci, řemeslníci, obchodníci – produkují materiální statky, střední jsou bojovníci, ochránci státu, kteří dbají o vnitřní a vnější bezpečnost státu, nejvyšší – vládnoucí – filosofové, kteří se znalostí ideje dobra řídí společnost) soukromé vlastnictví je zdroj svárů a Platón se je snaží potlačit. Výchova, morálka a kulturní život jsou podřízeny přísným regulím. Zájem jednotlivce ustupuje zájmu kolektivu.

² To jsou autonomní spolky (až 2000 lidí bydlící v jedné budově) uprostřed přírody, které jsou ekonomicky i společensky soběstačné.

³ Mimo jiné snížení pracovní doby, zrušení práce dětí a také uvedl v platnost v jeho továrnách zákaz pití alkoholu.

čtyřech letech utopické snahy o fungování společnosti založené na morálních hodnotách jeho projekt zkrachoval. Jonathan Swift se svým kritickým pohledem řadí jak mezi utopisty, tak antiutopisty. Jeho *Gulliverovi cesty*⁴ se zaobírají problémy tehdejší doby, které jsou platné i dnes. Poukazuje na morální úpadek, žabomyší války, zpochybňuje moderní racionalitu, civilizaci či nadřazené postavení člověka v přírodě. V podstatě srovnává tehdejší britský establishment s fantaskními civilizacemi ukrytými na ostrovech v neprozkoumaných mořích.

Pro historiky mají utopie velký význam jako výrazy starostí a naopak ideálů a hodnot různých dob. Jako šlo Platónovi o posílení a udržení obce, jednalo se Augustinovi o spásu duší a Boží království. More hledal rovnost, mír a toleranci, Bacon využití vědy k prospěchu všech a Komenský vybízel k soustředění na vnitřní život duše. Utopisté 19. století hledali konkrétní možnosti jak zlepšit život dělníků a chudých, později si představovali velké možnosti technického pokroku (Jules Verne).⁵

Utopie, jako žánr, je podle mého názoru idealistická vize společnosti, to jest obraz společnosti, jaký by měl být. Vždy se jedná o morálně správné společenství, které je ovšem v reálném světě neexistující. Snaží se osvobodit lidstvo od hmotných hodnot a má zřetelné levicové zaměření. Socialistické a komunistické ideály zde mají také co říci. Za zmínku stojí také separace od zbytku světa, tzv. život v bublině. Okolní svět totiž přináší do spravedlivého společenství zkaženost.

⁴ Celý název zní: *Cesty k rozličným dalekým národům světa ve čtyřech dílech*, napsal Lemuel Gulliver, zprvu ranhojič, později kapitán na rozličných lodích

⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Utopie> vyhledáno 1. 2. 2012

1. 1. 2 Antiutopie

Antiutopie má s utopií mnoho společného, je to v podstatě její nástavba. Tento žánr (či filozofie) se začal, až na výjimky, objevovat ve 20. století a to není náhoda. Lidé si začali uvědomovat nebezpečí moci v rukou jednotlivce či politické strany. Dystopie (jiný název pro antiutopii) se etablovala zvláště po druhé světové válce. Zde se začíná tento směr spojovat se science fiction⁶, které však nepoukazuje na existenční problémy. V antiutopii jde většinou o pomyslný vykřičník nad technickým pokrokem, probíhajícím neuvěřitelnou rychlostí a to celé pod přísným dohledem vlády. Jde také o zachycení utopického vládního systému v dlouhodobém měřítku (několik generací po revoluci) a jeho dopad na jednotlivce uvězněného v řetězci nesvobodných situací. Nezabývá se přítomností, ale ubírá se do budoucnosti nebo ukazuje alternativní svět. Lid je neskrývaně tyranizován ze strany vůdců, nezřídka je ovšem tak zmanipulován, že se vše děje s jeho fanatickým souhlasem. Rozdělení společnosti na vládnoucí a dělnickou vrstvu je zahaleno cenzurou. Často jsou lidé ukolébáni myšlenkami typu "mám své pohodlí, tak se nezajímám o dění kolem sebe". Ze svobody se stává vězení.

Jedno ze stěžejních děl a zároveň první skutečnou antiutopii napsal ruský spisovatel Jevgenij Zamjatin. Jeho román *My* sepsal dokonce rok před vznikem SSSR⁷, tedy v roce 1921. Varuje před nástupem komunismu. Děj se však odehrává v daleké budoucnosti po dvouset leté válce. Vládne Dobrotitel, lidé jsou pojmenováni pouze písmenem a čísly. Hlavní hrdina, naprosto oddaný státu, s označením D-503 popisuje ze svého pohledu společnost a její snahu o revoluci. Vše je však potlačeno a nespokojení občané jsou zabiti, či jim

⁶ Vědeckofantastický žánr nebo též sci-fi je umělecký žánr, vymezený výskytem spekulativních technologií a přírodních jevů anebo dosud neznámých forem života v díle.

⁷ Svaz sovětských socialistických republik (zkráceně Sovětský svaz)
<http://cs.wikipedia.org/wiki/SSSR> vyhledáno 13. 4. 2012

je odoperována část mozku, čímž se opět stávají ovečkami celého systému. Tento román ovlivnil další antiutopické autory. Zamjatin předčil svou dobu tím, že prohlédl nastupující ideologii dříve, než se dostala na vrchol. Ve třicátých letech 20. století se začínají dostávat vážná témata i do kinematografie. Německý film *Metropolis* [2] Fritze Langa je expresionistickou ukázkou antiutopického státu a zároveň města. Film vznikl podle scénáře spisovatelky Theay von Harbou. Měl být odpovědí na Hollywoodské filmy, které v té době zažívaly rozkvět. *Metropolis* se stal nenáviděným i milovaným kultovním filmem. Během téměř sta let své existence se stal nenáviděným a kritikou opovrhovaným snímkem všech politických režimů napříč 20. stoletím. (co to má znamenat? Tuhle větu nechápu) Děj filmu se odehrává v roce 2026 a vidíme v něm lid utlačovaný elitní skupinou bohatých lidí. *Metropolis* má celkem tři dějové linie, nakonci dojde ke smíru mezi oběma kastami společnosti a tento antiutopický film končí happy-endem. Což v tomto žánru nebývá příliš časté. Jedním z nejvýznamnějších spisovatelů minulého století a hlavním představitelem antiutopické prózy je George Orwell. Ten přesto, že je sám názorově "levičák", ve svých dílech ostře kritizuje krajní levicové státní zřízení. Z jeho děl bych chtěl upozornit na známou *Farmu zvířat*. Není to úplně typická antiutopická novela, ale upozorňuje na stejné problémy. Jde o alegorii na vznik a fungování SSSR. Děj se odehrává na anglické farmě, kde zvířata vyženou statkáře a stanou se "svými pány". Nového vedení se chopí prasata, která jsou zkažená. Po rozličných událostech, které vychází z reality totalitní vlády Sovětského svazu, se prasata stavají lidmi. Autor tak uzavírá dějinný cyklus diktatura - revoluce - diktatura. Orwell tímto kritickým dílem začal něco, co podle mne dokončil napsáním románu *1984* [3]. Toto jeho vrcholné dílo je nejtypičtější antiutopií vůbec. Děj se odehrává ve fiktivní realitě v roce 1984 ve státě Oceánie. Vládne tam velmi tvrdá diktatura v čele s tzv. Velkým bratrem. Oficiální ideologie se nazývá Angsoc (původně anglický

socialismus) a její ústřední hesla zní: Válka je mír! Svoboda je otroctví!
Nevědomost je síla! Jde o příběh jedince, Winstona Smithe, který si píše deník. Vyprávění je na deníku přímo závislé. Winston pracuje na Ministerstvu pravdy⁸ na pozici cenzuristy, falšuje staré noviny a tím upravuje historii. Během vývoje příběhu pozorujeme jeho reakce na celou společnost a jeho myšlenkovou rebelii a celou dobu si je vědom toho, že ho diktatura odhalí, což se také stane. Posléze je mučen a jeho strach ze smrti a bolest ho "převychová", vládnoucí Strana tudíž dosáhla svého. Winston je propuštěn na svobodu a už mu nepřijde život špatný, naopak se stane znovu jásající součástí davu. Prakticky nikdo už na způsobu života, který lze shrnout do několika hesel, nevidí nic špatného.

*"Kdo kontroluje minulost, kontroluje budoucnost. Kdo kontroluje přítomnost, kontroluje minulost."*⁹

Celá společnost je rozdělená na privilegované z Vnitřní strany a na utlačované lidi z Vnější strany. Lid žije pod neustálým dozorem všudypřítomných obrazovek, které fungují také jako kamery. Tyto televize jsou hlavním zpravodajským prostředkem, vedle jediných státem řízených novin s příznačným názvem Times. Obyčejný lid je oblečen do stejných pracovních uniforem. Velmi důležitou částí ovládnání společnosti je tzv. udržovací válka. Ta je vedena s okolními mocnostmi, ne z důvodu aby byla vyhrána, ale aby obyvatelé nebohatli a neměli čas přemýšlet. Válka udržuje obyvatele ve strachu a odrazuje je od emocí, jichž by se mohli těšit v dobách míru. Celý román se zabývá manipulací, lidé trpí nedostatkem zboží, ale státní aparát svými lživými informacemi vyzdvihuje životní úroveň. Kdokoliv se vzepře státní moci je vaporizován, což je termín pro vymazání existence člověka. Veškeré

⁸ Ministerstvo pravdy se programově zabývá lhaním a cenzurou.

⁹ Orwell, G. 1984

zmínky o obviněném člověku jsou vymazány, dokonce i záznam o samotné vaporizaci je zničen. To ovšem státu nestačí a tak Ministerstvo pravdy manipuluje i s pamětí lidí, vydáváním smyšlených reportáží či článků. Lidé jsou proti sobě poštváni, děti jsou již od mládí nabádány k udávání vlastních rodičů. Samotná myšlenka na kritiku státu je takzvaným ideozločinem¹⁰ a ten znamená smrt. Celý děj skončí tragicky,

Samotnou kapitolu v antiutopii zaujímají některá díla Karla Čapka. Ta se narodila od antiutopií jako jsou např. Orwellovy, liší tím, že se nezabývají tématem politickým – tedy nadvládou totalitního státu, ztrátou identity ve zmanipulovaném, nemyslícím davu nebo bojem jedince proti systému. Čapkovy antiutopie mají oproti těmto románům mnohem jednodušší a čtivější příběh. Například *R.U.R.* se odehrává na Zemi, v blíže neurčené budoucnosti. Je o vědcích, technologickém pokroku, robotech a o válkách. Jinými slovy využívá mnoha častých sci-fi motivů. Čím se ale odlišuje od klasické sci-fi, kterou psal například Asimov? Asimov psal přeci také o robotech, vědcích a vynálezech, a dokonce se zabýval i dopady svých vynálezů na společnost. Čapek se liší tím, že lidstvo generalizuje, dělá z jednotlivců masy a ty pak vystavuje všemožným situacím. Čapkovo lidstvo pak jednohlasně reaguje na tyto podněty – jásá nad vynálezem robota, který udělá všechnu práci za ně, ale i zbaběle utíká při vzpouře. Také je rozdíl v tom, že Čapek začíná s příběhem u zrodů problému (vynález karburátoru v *Továrně na absolutno*) a děj končí u vyvrcholení situace (to ovšem neznamena vždy happy end). Většina antiutopických děl nás "hází" rovnou do rozběhlé represe.

Z antiutopického tématu vychází mnoho zajímavých literárních děl, ale i filmů. Například novela Raye Bradburyho *451 stupňů Fahrenheita* [4] či film

¹⁰ Ideozločin (v originále thoughtcrime) je zločin, jenž může být spáchán nejenom slovy či skutky, ale též myšlením nebo v podobě myšlenky. Jiná definice je ta, že ideozločin je jakýkoli zločin proti Straně.

George Lucase *THX 1138*. Ostatně odkaz těchto stěžejních děl se dostal i do pop-kulturního podvědomí a to filmy jako je třeba *Matrix*, *Blade Runner*, *Gattaca*, ale i do animovaného filmu *Vall-i*. Vždy se jedná ostrou kritiku vlád, lidského alibizmu, kdy jednotlivec přející si pohodlí se připojí k davu. Dav posléze odevzdá svou důvěru užšímu okruhu lidí (či zdánlivého jednotlivce). Tento okruh se ovšem již nabyté moci nechce vzdát a tak začne manipulovat se zbytkem společnosti. Také se antiutopické myšlenky zabývají přílišnou důvěrou v technologie, které se od určité chvíle mohou projevit jako autonomní bytost, která se může vzepřít svému stvořiteli a pokořit ho.

Toto téma mi přijde v dnešní době čím dál víc aktuální. Celý náš život začíná být monitorovaný. Veškeré informace jsou již od narození jedince ukládány do počítačů, šířeny přes internet a málokdy jsou skutečně zabezpečeny. Informace o zdravotním stavu, bydliště, telefonní čísla, emailové adresy, ale i duchovní vyznání, finanční situace či národnost, to všechno je zaregistrováno v rozsáhlých archivech. Otázkou je, kdo se může podívat do složky například s mým jménem? Jsou tyto informace zneužitelné? V jedné studii jsem se dočetl, že v USA je například databáze všech zrzavých lidí žijících na území Spojených států amerických. Také velmi populární odebrání vzorků DNA policií, která tyto vzorky poté přiřadí do složky o jednotlivém občanovi, je sporné. Samozřejmostí je v dnešní době také registr jednotlivých národností v rámci státu. V hypotetické úvaze nad tím, že by se dnešní moderní svět mohl dočkat diktátora smýšlejícího podobně jako Hitler, byla by perzekuce určité národnosti či rasy jednoduchá. S tím také souvisí neustálý nárůst kamerových systémů. Ty jsou budovány z důvodu kontroly veřejného prostranství. Například v Praze by v dnešní době mělo být na 1800 kamer ve vlastnictví města či městských organizací. Aby jsme se dostali ke skutečnému číslu těchto "očí", musíme přičíst ještě 4 krát více kamer, které jsou v soukromém sektoru. Tyto "bezpečnostní" kamery jsou však z celých 80% instalovány protizákonně.

Ostatně studie ukázaly, že s nárůstem kamer se nesnižuje zločinost a když tak o zanedbatelné procento. Největším průkopníkem ve sledování vlastního národa je Velká Británie, která s 4.2 miliony kamerových systémů na Britských ostrovech vede například i nad komunistickou Čínou a to téměř 1,5 krát [5]. Když se ke kamerovým systémům připojí systém identifikace lidských tváří je tento sledovací aparát srovnatelný s Orwellovou antiutopickou vizí. V dnešní době se nezachycuje jenom obraz, ale i zvuk a tento záznam se uchovává zpravidla 30 dnů. Již několikrát byly tyto záznamy zneužity jak vládními složkami, tak soukromými osobami. Odposlouchávací zařízení jsou také na denním pořádku, ostatně česká BIS či jiné zpravodajské služby se k těmto praktikám otevřeně hlásí. Zvláštním "Velkým Bratrem" se začaly stávat sociální sítě. Tato komunikační prostředí se stala "internetovým veřejným prostorem". Registrace do takovéto sítě uživatelů je dobrovolná, mnoho lidí je ovšem nátlakem společnosti "přinucena" k používání tohoto způsobu komunikace. Nejúspěšnější je v tomto virtuálním světě Facebook, ten má v dnešní době přes 845 milionů uživatelů. Problématické je ovšem to, že velká část této komunity si neuvědomuje, že veškerý obsah na Facebooku je ve vlastnictví Facebooku. Tím, že se člověk zaregistruje, ztrácí veškerá práva na cokoli, co v tomto rozhraní napíše. V případě, že si jednotlivec chce svojí facebookovou stránku zrušit již se mu to nikdy nepodaří, jeho data jsou navždy ukryta na serverech.

Také bych se chtěl zmínit, rámci úvahy nad antiutopií, o Evropské unii. Ta má mnoho utopických vizí, tyto "Spojené státy evropské" vznikly ve snaze vyrovnat se ekonomickým gigantům USA, Ruska či Číně. Do 90. let minulého století to nebylo problémem, avšak od té doby se hromadí dluhy jednotlivých států. Špatné hospodaření některých států a porušování nastavených pravidel přivedlo EU do finanční krize. V tuto chvíli v podstatě prožíváme podle mého názoru malou ukázkou antiutopického dění. Evropská vláda a Evropská

centrální banka diktují ostatním státům podmínky, jak vést své zemědělství, průmysl atd. Problémem jsou plošné vyhlášky, které ovšem mají na každý členský stát jiný dopad. Tento demokratický pokus o utopickou společnost se pomalu začíná dostávat do antiutopické represe. Znovu zde musím připomenout, že takovéto společenství by mohlo fungovat pouze v morálně dokonalém světě.

Zajímavý mi také přijde fakt, že antiutopická společnost v dnešní době existuje. Je jí Korejská lidově demokratická republika (KLDR). Tato země se po rozpadu východního bloku nevymanila z komunistického režimu, na což doplácí dodnes. KLDR má třetí největší armádu na světě, také každoroční hladomory a potravinový nedostatek. Totální cenzura veškerého dění v zahraničí a neoblomná cenzura ukazuje severokorejskému obyvatelstvu okolní svět v nepřátelském světle. Zakázány jsou veškeré projevy angažovanosti či tvůrčí činnosti. Na KLDR můžeme vidět hrůzný dopad antiutopických vizí s propagandou, nevědomými jásajícími davy a koncentračními tábory s kapacitou 200 000 lidí [6].

Téma antiutopie jsem tedy studoval hlavně z literárních a filmových zdrojů. Ač jde občas o zdánlivě odlehčenou četbu, skrývají antiutopické romány poselství. Necháávají nás nahlídnout do dob, kterým by slušelo přívlastek "Doba temna". Neukazují řešení, nepřímo ukazují příčinu a málokdy skončí rozřešením. To, že v dnešní době pociťuji jistou podobnost s těmi nešťastnými realitami, mě nutí se nad tímto tématem zamyslet.

1.2 MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Mé dosavadní dílo se skládá především z objektů a instalací. Tyto vyjadřovací prostředky jsou mi blízké svým prostorovým řešením a tím, že často navazují na existující prostředí. Mám rád minimalistické uvažování o materiálu a jeho vlastnostech. Také se nevyhýbám ready madu a jeho estetice. Je mi vlastní přiznání jednotlivých součástí, než abych kamufloval "neušlechtilé" materiály těmi "ušlechtilými". Zastávám názor, že práce s materiály, které se běžně vyskytují, dělají z díla součást našeho života a mnohdy na zvolené estetice stojí také část celého konceptu. Ve své tvorbě se také snažím přemýšlet nad uměleckými díly jako součástí prostoru ve kterém žijeme. Využívám interaktivity a nadsázky. V této části bakalářské práce bych chtěl ve zkratce představit dva z mých projektů, které podle mého názoru byli předchůdci samotné instalace na téma antiutopie.

1.2.1 Síť

První mnou vytvořený objekt na vysoké škole nesl název Síť [7]. Jde o nástěnou instalaci, která čerpá z mých vlastních zkušeností a estetiky sdělovacích technologií. Když přijde divák k objektu zapne svým pohybem čidlo a objekt "ožije". Jde o výsek ze systému předávání informací v dnešní době. Skládá se ze tří částí: První částí je zdroj sítě, tím je v tomto případě ústředna, zaplněná rozličnými fungujícími elektronickými prvky. Za zmínku stojí elektrické zástrčky, které jsou zdrojem elektrického proudu, který pohání celý objekt. To, že jsou fungující zásuvky prvkem zabudovaným přímo v objektu, má pro mě symboliku fungující věci. Objekt se tím distancuje od běžného výstavního chápání uměleckého díla. Dále jsou zde umístěny různé pro diváky záhadné součástky. V ústředně ústí elektrikářské trubky a mikrotrubičky. Ty vytváří iluzi toho, že vedou do zdi a do jiných ústředí. Druhá část je tvořena dráty, které „obtékají“ člověka, respektive lidskou postavu. Tyto dráty vedou z

trubiček, takže z jiných míst za zdí. Postava je tvořena jako stylizovaný reliéf. Otázkou zůstává zda lidský reliéf ovlivnil tvar drátů nebo dráty ovlivnili lidský reliéf? Postava je tak či tak chycena v síti. Třetí část je jakýsi souběžník informací. Taková místa existují v podobě skladů plných serverů a pamětí, kam se neustále ukládají nové poznatky. Dříve k tomuto účelu byly používány knihovny. Dráty zde vnikají do plastové elektrovaný,ta září. To vyjadřuje bohatství nashromážděných informací. Celý objekt by měl nutit k zamyšlení nad člověkem opouštějícím přírodu, člověkem, který se začíná více a více pohlcovat stroji, bez kterých si již nedokážeme představit život... Celý svět přestává ke komunikaci používat řeč, člověk se stává anonymním a masou. Tento objekt byl vymyšlen a sestaven v roce 2009.

1.2.2 Západní zed'

Západní zed' - to je název mého objektu z roku 2011 [8]. Tento objekt může dostat díky svému materiálu přívlastek malby. Je tvořen dřevěným rámem dlouhým 3 metry a potažen malířským lněným plátnem. Je osazen 30 starými reproduktory z telefonních sluchátek. Jméno Západní zed' objekt dostal kvůli tomu, že jsem myšlenkově vycházel ze židovské Zdi nářku. Toto jméno získala západní zed' židovského Chrámu v Jerusalémě. Židé sem od nepaměti chodí oplakávat svůj zbořený svatostánek k jediné přeživší opěrné zdi Svatého vrchu. Muslimové, kteří viděli židovské muže a ženy plakat a modlit se u zdi, ji dali toto smutné pojmenování. Můj objekt je jakási hradba, ze které můžeme slyšet úryvky rozhovorů, křiku a náříkání či přání. Pro českého občana slovo „západní“ značí „něco lepšího“, nového, moderního až zakázaného. Vzdálený křik reklam a luxusu je tudíž nepostradatelný ve zvukových kolážích. Zvukové linky, které se linou z reproduktorů, skrývají příběhy, přerušené či nikdy nedokončené, povrchní i hluboké, pravdivé i smyšlené. Divák má možnost přiložit své ucho k jakémukoliv reproduktoru a uslyšet šepot a

zaposlouchat se do nahrávky. Židé vkládají mezi kameny, které tvoří zeď, malé papírky s přáním a při zasouvání do spár se modlí. I u mé zdi může případný zájemce vložit své přání, náрек či myšlenku. Stačí zavolat na přiložené telefoní číslo a dovolá se přímo do objektu. Může touto cestou sdělit svoji tužbu. Případný divák uslyší cizí myšlenky prostřednictvím reproduktorů, i když tato možnost je velmi nejistá kvůli načasování telefonátu a pozornosti nic netušícího posluchače.

1.3 ÚVOD DO PROBLEMATIKY - SOUND ART

Největší inspirací, v přemýšlení nad svojí bakalářskou prací, z oblasti dějin umění pro mne byl relativně mladý umělecký směr – sound art¹¹. Toto umění zvuku (či zvukové umění) je velmi široký a špatně zařaditelný pojem. Občas se také nazývá audio artem. Jde o samostatnou uměleckou disciplínu, která vychází ze zvuků či hudby. Sound artem ovšem nemůžeme nazvat všechny hudební nahrávky a projevy. Jde o díla vytvořená tvůrčím procesem – myšlení na podstatu sluchu, lidského vědomí a experimenty se zvukem. V konečném díle nemusí být ani vlastní zvuk, ale jen jeho záznam na jakémkoli médiu. Tímto procesem vznikají prostorové instalace, objekty i plošná díla. Doba postmodernismu podporuje experimentální a avantgardní umění už ze své podstaty. Umělci v současné době, nejen skladatelé, spisovatelé nebo výtvarníci, bojují s faktem, že vše již bylo napsáno, řečeno, vytvořeno. Všechny známé postupy byly bezesbýtku vyčerpány, témata popsána, formy objeveny. Toto všechno pobízí umělce k experimentování, objevování nových témat a forem, vybízí je k odpoutání se od známých a všeobecně zažitých kritérií na umělecké dílo. Umělci se nebojí propojovat nejrůznější žánry, kombinovat formy a propojovat jednotlivé umělecké oblasti dohromady. Samotným fenoménem sound artu je ticho, nebo spíše absence zvuku a jeho šíření. Podle mého názoru je využití ticha velmi působivé a avantgardní a to především v evropské kultuře. Sound artová díla mohou být interaktivní – divák se stává součástí díla. To zaprvé zvolenou formou, která je mnohokrát uzpůsobena k zapojení člověka. Je to pravděpodobně ovlivněno dobou, ve které tento umělecký směr vznikl (začátek 20. století). A za druhé znalostí diváka - časté jsou odkazy na celkové dění ve společnosti nebo na hudební historii. Časem se

¹¹ Poprvé byl tento název použit v katalogu k výstavě s názvem "Sound / Art" v The Sculpture Center v New Yorku, kurátorem Williamem Hellemanem v roce 1983.

ze sound artu oddělilo audiovizuální umění¹² a vyvinuly se hudební směry jako například ambient¹³. Během přípravy této práce jsem zjistil, že mnoho umělců využívá nebo se inspiruje zvukovou či hudební skladbou, frázováním a jejím zapisem do rozličných notových osnov, přičemž ve výsledném díle není tato inspirace zjevná. Mnoho sound artových děl vzniká jako site specific projekt¹⁴.

¹² Audiovizuální dílo je mezinárodní normou ISO 15706-1:2002 definováno jako „*dílo sestávající ze sledu spojených obrazů, s nebo bez doprovázejícího zvuku, jež je určeno k zobrazení jako pohyblivý obraz prostřednictvím příslušných zařízení, bez ohledu na nosič počítačový nebo následné fixace*“.

¹³ Hudební forma, vycházející z předpokladu, že všechny zvuky, které nás obklopují, mohou být za jistých okolností hudbou.

¹⁴ Site specific je dílo vytvářené do konkrétního prostoru, navazuje na stávající situaci v daném prostředí.

1.4 HISTORIE SOUND ARTU

Vznik sound artu se neda přesně určit. První zmínky o tomto termínu jsou známy až v 80. letech 20 století, není však pochyb, že tento směr existoval již předtím, avšak nebyl nepojmenován. Například futurismus, směr zavrhuující vše staré, přispěl k novému chápání umění se zvukem. Balilla Pratella, italský hudebník a skladatel, napsal v roce 1910 *Manifest futuristických hudebníků*. Ten burcoval k volné mladé tvorbě, svobodné a bez mantinelů tradičních škol. V roce 1913 zase přichází Luigi Russolo s manifestem *Umění hluku*. Zde se spojuje hudba s hlukem, je opěvován "industriální rachot". To vedlo k rozšíření škály zvuků využitelných ke skládání hudby. Také radikální přístup futuristických umělců, podle mého názoru, vedl ke zkratkovosti a agresivitě prosazování nového stylu tvorby, který posunul hranice vnímání zvuku. Dalším mezníkem sound artu byly podle všeho umělecké večírky ve známém Cabaret Voltaire. Ten založil ve Švýcarském Curychu roku 1916 německý umělec Hugo Ball:

"Mademoiselle Hennings a Mademoiselle Leconte zpívaly francouzské a dánské šansony. Pan Tristan Tzara recitoval rumunskou poesii. Balalajkový orchestr hrál překrásné národní písně a tance... poté jsme přidali ruské večery a o něco později také francouzské (díla Apollinaire, Maxe Jacoba, André Salmona, A. Jarryho, Loforgneho a Rimbauda). 26. února z Berlína dorazil Richard Huelsenbeck a 30. března jsme uvedli okouzující černošskou hudbu. (toujours avec la grosse caisse: boum boum boum – drabatja mo gere drabatja mo bonooooooooooooo)."15

To vše bylo důležité pro dadaismus. Jak je vidět, "dada" vedla k chaotickému skládání partitur, či přímému dirigování. Dává volnost při hraní, tvůrčí svobodu a interpretaci již vzniklé hudby nehudebníky.

¹⁵ <http://dadaismus.wz.cz/> vyhledáno 1. 3. 2012

70. a 80. létům vládl minimalismus a ten se podepsal ve všech tvůrčích disciplínách. Pro mě osobně je to důležitý článek v dějinách umění. Jeho přímota v materiálech a myšlenkách je mi sympatická. Především přiznání elementárních prvků světa je podle mého výrazným hybatelem dnešní umělecké tvorby. Vedl k řadu, opakování rytmu a sekvencí. Minimalismus obnažil hudbu na jednotlivé rytmické či melodické prvky. To zahrnovalo dlouhohrající a monotónní skladby, bez zbytečných ozdob a manýr. Také začlenění mluveného slova jako výrazového, ale i rytmického prvku, bylo zásadní pro další vývoj hudby a zvuků jak je vnímáme dodnes. Jedním z největších průkopníků je patrně Steve Reich, ten je považován za nejlepšího žijícího hudebního skladatele, a to nejen pro svou avantgardní tvorbu. Dalším pionýrem minimalistické hudební tvorby je Philip Glass, ten dává přednost rytmice, opakování a jeho hudba může způsobit i epileptické záchvaty.

1.5 PŘEDSTAVITELÉ SOUND ARTU 20. STOLETÍ

1.5.1 John Cage

Velmi mě zaujal John Cage [9]. Musel být velmi zajímavou osobností, protože ovlivnil celou řadu umělců. Jeho nápady a díla jsou srovnána s takovými průkopníky jako je například skladatel Arnold Schoenberg¹⁶, malíř Pablo Picasso¹⁷ či dadaista Marcel Duchamp¹⁸. Cage byl jednou z nejzásadnějších osobností umění 20.století. Jeho práce však nejsou typickou ukázkou chápání pojmu sound art. Cage se snažil o revoluci v chápání zápisu zvuku, ale i produkce hudby jako takové.

John Cage se narodil 5. září 1912 v Los Angeles. V mládí byl 2 roky v Evropě, přesněji v Paříži, kde studoval architekturu. V roce 1930 začal dělat první skladatelské krůčky – věnoval se hře na bicí nástroje (celý život o sobě tvrdil, že je "skladatelem pro bicí nástroje"), hrál na klasické bubny i exotické perkuse, experimentoval s hrou na nalezené předměty (plechovky, hrnce...). Po návratu do USA začal studovat u Arnolda Schönberga a Henryho Cowella. Začal skládat hudbu na zakázku. Jednou ho požádala tanečnice Syvilla Fort, aby jí složil hudbu k představení. Cage vytvořil koncept na bicí nástroje, při realizaci však zjistil, že se do místnosti všechny nástroje nevejdou. Mohl použít pouze klavír. Díky tomu vznikl jeho slavný *Preparovaný klavír* – koncertní křídlo otevřel a mezi struny vsunul šrouby a jiné drobné předměty. Tím se absolutně změnil zvuk piana a začalo se chovat spíše rytmicky. Tento nástroj použil za svého života ještě několikrát a byl převzat i jinými umělci.

Jeho osobní situace byla složitá, ač byl Cage ženatý, jsou známé jeho aféry s mladými muži. Cageovým celoživotním partnerem, se po rozvodu v

¹⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Arnold_Schönberg vyhledáno 15. 4. 2012

¹⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso vyhledáno 15. 4. 2012

¹⁸ <http://duchcamp.sweb.cz/> vyhledáno 15. 4. 2012

roce 1945, stal americký tanečník baletu Merce Cunningham. S ním a jeho taneční skupinou, která mimo jiné formovala moderní tanec, uskutečnil několik uměleckých akcí. Dalším jeho významným společníkem a kamarádem byl David Tudor – výborný pianista. Ze spolupráce Cage, Cunninghema a Tudora vznikla díla, která utvářela pozdější vnímání umění. Například to byli právě oni, kteří v roce 1952 vytvořili první happening. Ve stejném roce byla uvedena i Cageova nejslavnější "tichá" skladba jménem 4'33". Skladba se skládala z vět 33'', 2'40'' a 1'20''. Tyto jednotlivé věty interpretoval David Tudor tak, že před zahájením vždy zavřel víko klavíru a ukončil skladbu jeho otevřením. Tóny, kvůli kterým se posluchači dostavili, se neozvaly. Vnímání ticha bylo pro tohoto příznivce zen-budhismu typické. Ticho bylo stavebním kamenem skladeb. Nebyla pro něj důležitá harmonie ani tón, ale délka ticha (popřípadě zvuku či ruchu). Jeho práce měla dopad zejména na Fluxus, ale i na mainstreamové hudebníky.

Za svého života se setkal s řadou významných osobností, ale nejdůležitější pro jeho vývoj a osobnost byl Marcel Duchamp. Tento dadaista tvořil také hudbu, i když jen okrajově. Cage i Duchamp záměrně tvořili skladby s pomocí náhody. Duchamp například vytahoval z klobouku míčky s notami, které zapisoval do notového zápisu podle pořadí, v jakém je vytáhl. Cage tvořil pomocí matematických, astronomických a jiných grafů a propočtů. Vzhlížel ke starému dadaistovi s úctou a strávil s ním poslední rok života hraním šachů. Ne kvůli výhře či učení od Marcela, ale pouze z touhy být s ním. Po jeho smrti převzal jeho ateliér a "stal se jím".

John Cage zemřel 12. srpna 1992 v New Yorku, ale jeho odkaz žije dodnes - odkaz revoluce ve vnímání ticha a světa kolem nás.

1.5.2 Fluxus

Jednou z nejvýznamnějších uměleckých skupin byl, a vlastně svým způsobem stále je, Fluxus. Toto sdružení umělců z celého světa vzniklo v roce 1960. Jeho zakladatelem byl původem litevský architekt, skladatel a "všeumělec" George Maciunas. Jeho představa dadaismu a principu DIY (Do It Yourself – udělej si sám) s představou absolutní demokracie (ovšem pokřivenou levicovými ideály) se spojila se zen-budhismem a minimalismem a vyústila ve spolupráci s mnoha významnými umělci jako byli například: Yoko Ono, Joseph Beuys, Wolf Vostell a Nam June Paik. Fluxus se z USA brzy rozšířil do Německa, Japonska, Dánska, ale i do tehdejší ČSSR. Maciunas byl ve své podstatě despota, který nutil zbytek členů upravovat umění do jeho vlastního stylu. Jeho programem bylo vytvořit nový životní styl – vznikly Fluxové sporty, móda, obrazy, hudba i tanec. Po Maciunasově smrti žije Fluxus dál.

Skupina se snažila "prožít umění", z počátku byla činnost považována za recesi. Hlavními formami vyjádření myšlenky, byly minimalistické objekty, ready-mady, happeningy a performance¹⁹. Velmi často je zvuk součástí děl a práce se zvukem se mnohdy stává hlavním činitelem. Nam Jun Paik byl například znám svými experimenty s videem a televizí, kde byl zvuk nepostradatelný. Do dnešní doby se mezi členy Fluxu řadí více než 550 umělců i teoretiků.

Významným členem, zástupcem České republiky, byl a stále je Milan Knížák. Na toho, v roce 1965, upozornil Maciunase kritik Jindřich Chaloupecký.

¹⁹Ready made - již hotový objekt, často průmyslový polotovár, který je vystaven a dán do jiných kontextů než k jakým byl určen. Umělec vystaví věc jako umělecké dílo.

Happening - představení/hra, které se účastní diváci a svou nucenou či nenucenou reakcí ovlivňují průběh akce.

Performance - představení vytváří pouze umělec – diváci jsou neaktivní.

Macianus pozval Knížáka do USA a poté ho jmenoval "Director Fluxus East" (tj. Ředitelem Fluxu pro východní Evropu). Jeho přístup a akce proti tehdejší totalitní vládě ho proslavily. Mě ovšem zaujala jeho skladatelská činnost. Jako jeden z prvních začal pracovat s gramofonovými deskami. Jeho cyklus objektů a akcí pod názvem *Destruovaná hudba* [10] jsou vlastně předky dnešního DJ-ingu. Prvně experimentoval se zpomalováním a zrychlováním přehrávaných hudebních desek. Posléze je barvil, páčil a mechanicky poškozoval. Poškozené desky pak ničily přenosové jehly a dokonce ničily i celé gramofony. Vrcholem je deska *Broken music*, na které vyšla řada jeho hudebních koláží. Ty vznikaly tak, že Knížák rozřezal několik gramofonových desek, které různě poslepoval. Výsledná hudební stopa, nově vytvořená skladba, byla nahrána a vydána na nové desce. Dále dělal asambláže z notových zápisů jiných umělců, výsledná nová skladba fungovala jako celek.

Michael Bracewell se vyjádřil o hnutí Fluxus v roce 1996: „Cílem Fluxus bylo nastolit tvořivý zmatek použitím absurdních nebo humorných esencí. Hnutí mělo pochopení k domácí tvorbě, mělo poskytnout domov právě pro takovéto umělce jako byla třeba Yoko Ono, která vyhledávala koncepční nebo minimalistická sdělení a překonávala hranice umění a bytí. V díle Wall Piece for Orchestra (1962) klečela na pódiu a opakovaně mlátila hlavou do podlahy. Humor Fluxus měl vlastní hloubku.“²⁰

1.5.3 Milan Grygar

Z našich autorů mě zaujal Milan Grygar. O toho jsem se více začal zajímat po shlédnutí reportáže v pořadu Artmix²¹. V reportáži byl uveden rozhovor k jeho tehdejší výstavě v Galerii Benedikta Rejta v Lounech v roce

²⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fluxus> vyhledáno 3. 2. 2012

²¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/209562229000007/obsah/87152-portret-milan-grygar/> vyhledáno 12.3.2012

2009. Antifony, jak Grygar výstavu nazval, byla jednou z jeho retrospektiv. Narodil se v roce 1926, vystudoval ateliéry Josefa Nováka a Emila Filly na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Jeho dílo se skládá z geometricky stylizovaných figurálních kompozic (ranná tvorba), geometrické abstrakci a na mě nejvíce působící *Akustické kresby* [11]. Ty vznikají díky jeho zálibě v hudbě. Při kresbě si uvědomoval zvuk, který vydávalo kreslící dřívko, otírající se o papír. Zajímal se o rytmus kresby, nestačila mu však jedna zvuková linka. Později začal zapojovat mechanické předměty. Jeho umělecká činnost se rázem stala performancí, pracující se zvukem a kresbou, kterou tvořily natahovací hračky (slepičky či žáby). To celé doplňoval obtiskáváním různých statických předmětů - plechovek či krabiček. Tato "představení" doplňoval dalšími zvuky. To celé fotograficky a zvukově zaznamenával či natáčel na film. Výsledkem byla kresba, spolu s dokumentací průběhu performance. Barvou, nejčastěji černou, vznikaly na bílé čisté ploše grafické a hudební kompozice. Jeho hudební partitury se v 60. a 70. letech dostaly za hranice tehdejšího ČSSR.

„Mě to lákalo, ten notový papír, protože to je osnova. Osnova, do které vy něco můžete dělat. Jako když máte pěknou písanku, tak vás může bavit tam něco zapisovat.“²²

Řekl v reportáži tehdy již osmdesáti tří letý umělec, plný energie a elánu. Jeho odvaha a způsob tvořit do něčeho tak „posvátného“ jako notová osnova, je pro mě velmi inspirativní.

Poslední etapu Grygarovi tvorby tvoří již zmíněné *Antifony*. Jedná se o plátna větších rozměrů, na kterých jsou zpravidla dvě až tři barevné plochy. Každá barva představuje jeden hlas či sbor hlasů. Velikost barevné plochy, sytost barvy a kompoziční vztahy jednotlivých prvků určují sílu a délku zvuku.

²² <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/209562229000007/obsah/87152-portret-milan-grygar/> 4:10

Jde o nejjednodušší grafické znázornění hudby, spadající do experimentální tvorby. Tyto *Antifony* jsou vesměs pocitová propojení vizuálního a zvukového prožitku.

1.6 SOUČASNÉ PODOBY SOUND ARTU

V současné době se sound art díky moderním digitálním technologiím hojně rozrůstá. Dostupnost počítačů a přitažlivost tohoto odvětví umění, dělá ze sound artu důležitý článek v galeriích a uměleckých institucích. Není náhodou, že prestižní Turnerovu cenu, kterou každoročně uděluje Tate gallery v Anglii, získala v roce 2010 umělkyně Susan Philipszová. Byla oceněna za svou zvukovou site specific instalaci *Lowlands* a bylo to poprvé, kdy zvuková instalace byla nominována na cenu moderního umění. Susan využívá svého hlasu, zpívá tradiční anglické balady, které pak dává do kontextu s venkovním prostředím. Jde "pouze" o hudební reprodukci tří tradičních balad o tragické lásce a smrti utonutím. Tím, že tyto zvukové stopy umístila pod tři mosty v Glasgow, vytvořila nesmírně silnou atmosféru. V dnešní době umělci často se zvukem pracují v tomto konceptuálním stylu. Ze současných umělců se sound artem zabývá například Bill Fontana, Christiana Kubisch, Jacob Kirkegaard. Pro českou výtvarnou scénu byla významná výstava *Crossings - umění pro ucho a oko*, která se konala v roce 1999 v Rudolfinu. Ta byla převzata z vídeňské Kunsthalle. Byla zde vystavena významná audiovizuální díla umělců z celého světa, například Cage, Bueys, Hill či Yoko Ono. Českým fenoménem se stal projekt Petra Nikla *Orbis Pictures*. Ten zaštil několik putovních výstav (*PLAY, Labyrinth světla...*), které byly k vidění například v Paříži, Bruselu či Vancouveru [12].

Projekt nejenom zrcadlí sílu tvořivé touhy po poznání, ale dokazuje, že fenomén hry dokáže fungovat jako univerzální komunikační prostředek bez ohledu na národnost, náboženství či věk, a tím zhmotňuje a rozvíjí nadčasové myšlenky J. A. Komenského.²²

²² <http://www.orbis-pictus.com/o-projektu-orbis-pictus-aneb-----p13.html> 12. 2. 2012

Samotné expozice jsou tvořeny díly Milana Caise, Petra Nikla , Čestmíra Sušky a mnoha jiných.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zabývám samotným popisem realizace instalace, která reaguje na problematiku nastolenou v teoretické části. Také zde rozvíjím koncepční stránku samotného díla.

2.1 POPIS REALIZACE

Má výsledná práce je instalace v interiéru. Je tvořena pěti trubkami typu Spiro s průměrem 100mm a jednou trubkou Spiro s průměrem 150mm. Jde o základní prvky, které se používají na vzduchotechniku. V celé instalaci využívám existujícího uceleného systému, který se běžně používá. Na trubky jsou připevněny objímky s gumou (také modulová řada vzduchotechniky), které jsou zavěšeny na ocelových lankách. Ty jsou ukotveny ve stropě místnosti. Trubky jsou na koncích dotýkajících se zdi seříznuty tak, aby dokonale přilnuly ke zdi. Kompoziční rozvržení jednotlivých prvků závisí na daném prostoru, ale volné konce všech trubek musí mířit do jednoho zdánlivého průsečíku. Tím vytvoří ucelenou instalaci s jedním středobodem. Ve 3D vizualizaci jsem instalaci umístil do předpokládaného prostoru instalace bakalářských prací. Tím by měl být otevřený prostor administrativní budovy jménem Avalon. Výhodou těchto prostor jsou otevřené místnosti s neutrální barevností (šedá betonová podlaha a strop, bílé zdi). V pěti Spiro trubkách (s průměry 100mm) jsou v polovině délky umístěny reproduktory. Od nich vedou napájecí dráty, které mají vývody u upevňujících objímek a dále jsou přiveněné stahovacími pásky k ocelovým lankům (vedoucím ke stropu). Dráty od reproduktorů vedou po stropě k trubce s největším průměrem. Ta je umístěna kolmo ke stropu, nad zdánlivým průsečíkem všech trubek. V této trubce není reproduktor, ale žárovka. Ta se z rozsvítí pouze v případě, když někdo vstoupí do středu instalace (pod Spiro 150mm). To zajišťuje pohybové čidlo umístěné mimo samotnou instalaci. Protože je žárovka zasunutá v trubce tak světlo vytváří kužel, ten svítí kolmo k podlaze. Jak jsem již napsal, dráty z reproduktorů vedou k největší trubce na stropě, ve které jsou všechny svedeny do jednoho kabelu. Ten vede podél stropu ke stěně, potom po stěně a pryč od instalace. Hlavní kabel je vyveden do jiné místnosti, která neslouží návštěvníkům a je v ní technické zázemí. Tam jsou umístěny hudební přehrávače, zajišťující zvukové linky jednotlivých reproduktorů. Všechny

trubky jsou kromě uchycení v objímkách a zavěšení na stropě upevněny ke zdem (stropě či podlaze). To zajišťují kovové profily ve tvaru L.

2.2 KONCEPČNÍ ZÁMĚR

Tato práce, tak jak jsem jí pojal, má být reakcí na moderní společnost. Instalace je složena z dvou v podstatě samostatných částí. První část je samotná fyzická podoba instalace a druhá část je tvořena zvukovými nahrávkami, které zní z reproduktorů. Hledání adekvátní formy se stalo nedílnou součástí celého procesu vzniku bakalářské práce[13][14].

Tím, že pracuji s materiálem, který je běžně dostupný a není "ušlechtilý pro umělecký projev" se moje instalace stává objektem, který by mohl existovat v užitém kontextu. Vzduchotechnické trubky jsou k vidění v exteriérech, ale jsou přiznávány už i v interiérech. Neskryvání konstrukčních prvků je v dnešní době běžné. Mnoho moderních budov na tyto rozvody sítí (ať už se jedná o vodovody, elektřinu, plyn nebo právě vzduchotechniku) sází jako na výrazné estetické prvky celkového vzhledu. Má bakalářská práce složená z trubek[15] má působit dojmem toho, že trubky jdou z jiných míst. Všechny lidské budovy jsou protkány stovkami metrů různých sítí. Každá z těchto trubek může vést v podstatě kamkoliv. Na ulicích, v kancelářích, hospodách, ale i u Vás doma jsou vývody sítí, které vedou někam za zeď. Lidská civilizace je obmotána cestami a já se ve své práci snažím ukázat, že mohou vést na místo, kde někdo ví víc než běžný člověk. Když divák přijde do mé instalace stává se člověkem co "ví". Toto symbolické osvícení se však stává skutečností - rozsvícený kužel světla z jedné trubky je toho důkazem. Původně jsem hledal pouze formu, ve které díky zvukovým stopám zdělím své myšlenky a pochybnosti, ale během vývoje mé práce jsem došel k této podobě instalace. Myslím, že tato podoba je adekvátní tématu.

Důležitá není jen symbolická podoba instalace, ale i její zvukový obsah. Protože trubky fungují jako hlásné trouby, dostávají zvukové stopy hrající z reproduktorů mírně zastřené tóny. Působí záhadně, tato ozvěna působí dojmem toho, že zvuk se ozývá z větší vzdálenosti. Při míchání jednotlivých stop jsem pracoval s pěti tématickými okruhy:

- zvuk tvořen politických tvrzení a protitvrzení (manipulace medií)
- zvuk davů, emotivní rovina společnosti vyjádřená souhlasnými či rozčilenými výkřiky velké skupiny lidí
- zvuk z veřejného prostranství tvořící zvukovou koláž naší společnosti

- zvuky žijících organismů, člověk jako života na Zemi

-hluk továren, mechanické zvuky evokující stroje

Každý z jednotlivý okruh má své nenahraditelné místo v antiutopických myšlenkách. Jednotlivé zvukové linky jsem abstrahoval, jejich význam není čitelný doslovně, snažil jsem se dosáhnout toho, aby zvuk byl celkově spíše pocitový. Podle mého názoru je tato lyrická rovina mnohem zajímavější a nutí diváka k zamyšlení více, než příliš popisné zvukové stopy, že kterých jsem vycházel.

3. ZÁVĚR

Na závěr bych chtěl shrnout svoji práci a kriticky ji zhodnotit. V tématu i formě jsem spojil okruhy mých zájmů a myšlenkových procesů. Antiutopie, sound art a práce s materiály jsou v mé tvorbě již několikrát zastoupeny, konečná instalace je doposavadním vyvrcholením mé průběžné práce. Musím zde ovšem napsat, že toto dílo vychází z mých subjektivních myšlenek a domněnek. Mým názorem je to, že lidská společnost se pohybuje v kruzích, či spíše ve spirále. Je ovšem mnoho názorů a filozofií týkajících se chodu společnosti (strukturalismus, pragmatismus...), proto se v tomto díle nesnažím vnucovat svůj názor, pouze ho ztvárňuji do prostorové instalace[16] [17].

V samotném fungování instalace počítám s aktivní účastí diváka. To s sebou nese jistá úskalí. Divák musí vstoupit do vyhraněného prostoru, který na každého jednotlivce může působit odlišným dojmem. Setkal jsem se například reakcí, že do takovéto instalace by jisté osoby nevkročily. Jsem si vědom toho, že použitá forma může způsobovat nepříjemné pocity. Případy, že se divák neodhodlá vejít do instalace ovšem nejsou na škodu, ba naopak. Takováto odezva mi přijde důležitá a určitě vede k zamyšlení.

Během této práce jsem se vzdělal po filozofické stránce, rozšířil obzory o dění ve výtvarné scéně 20. století. Praktická práce se stala experimentem s různými materiály, technologiemi a zkoumáním významu zvuku pro člověka.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

a) Knižní a periodická literatura

1. DEMPSEYOVÁ, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním* 2. vyd. Praha: Nakladatelství Slovarts, 2005. ISBN 80-7209-731-8.
2. KOLEKTIV AUTORŮ. *Crossing – umění pro oči a uši*. katalog k výstavě 1. vyd. Praha: Galerie Rudolfinum, 1999.
3. ELSAESSER, T. *Metropolis* 1. vyd. Praha: Casablanca - Václav Žák, 2007. ISBN 978-80-903756-2-8.
4. KOLEKTIV AUTORŮ. *Všeobecná encyklopedie diderot v osmi svazcích* 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-2-3.
5. MARZONA, D. *Minimalismus*. Praha: Slovart, 2005. ISBN 80-7209-670-2.
6. RUHEBERGR, K. a kol. *Umění 20. století*. Praha, 2004. ISBN 80-7209-521-8.
7. VLACHÝ, Václav. *Praxe zvukové techniky*. 2. aktualiz. vyd. Praha, Muzikus, 2000. ISBN 80-86253-05-8.
8. ČAPEK, KAREL. *R.U.R.* 3. vydání. Praha, ARTHUR, 2010. ISBN: 978-80-87128-51-0
9. ORWELL, G. 1984. 1. vydání. Praha: nakladatelství Levné knihy, 2001. ISBN 80-7309-002-3
10. MOORE, A. *V jako Vendeta*. 1. vydání. Praha: BB art, CREW, 2005. ISBN:8073416905
11. NEFF, O. *Tma 2.0*. 1.vydání. Chomutov: Millenium publishing, 2003. ISBN 80-86201-32-5.

b) Internetové zdroje

1. http://cs.wikipedia.org/wiki/Jonathan_Swift
2. http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Cage
3. <http://en.wikipedia.org/wiki/Fluxus>
4. <http://www.fluxus.org/>
5. <http://www.milanknizak.com/192-akce/251-fluxus/>
6. <http://www.gbr.cz/index.php?a=3402&b=3445&c=-2&d=-2&e=-2&f=-2&g=-2&h=-2&i=-2&j=3446&k=-2&l=-2&x=64>
7. <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/209562229000007/obsah/87152-portret-milan-grygar/>
8. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/109246turnerova-cena-poprve-pro-autorku-zvukovych-instalaci/>
9. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Utopie>
10. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Proletariát>
11. http://cs.wikipedia.org/wiki/Kamerový_systém
12. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Antiutopie>
13. http://cs.wikipedia.org/wiki/Arnold_Schönberg
14. http://cs.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso
15. <http://dadaismus.wz.cz>
16. <http://duchcamp.sweb.cz/>

c) kinematografické zdroje

1. Ridley Scott: *Blade Runner* (1982)
2. George Lucas: *THX 1138* (1971)
3. Terry Gilliam: *Brazil* (1985)
4. Andrew Niccol: *Gattaca* (1997)
5. Kurt Wimmer: *Equilibrium* (2002)
6. Richard Fleischer: *Soylent Green* (1973)
7. Franklin J. Schaffner: *Planeta opic* (1968)
8. Alfonso Cuarón: *Potomci lidí* (2006)
9. Fritz Lang: *Metropolis* (1927)
10. Lana Wachowski, Andy Wachowski: *Matrix* (1999)
11. Andrew Stanton: *VALL-I* (2008)
12. James Cameron: *Terminátor* (1984)

RESUME

My thesis is about broad thematic field – Uměním pro ucho a oko (Art for an ear and eye). Because of that I have narrowed it down and picked subtopic – Antiutopia. Thanks to the developments of our society is antiutopia still very current and timeless theme. My opinion of future of humankind is rather pessimistic, and that've led me to antiutopic literature, philosophy and cinematography as my means of research.

Basic ideas behind antiutopia and its specific aesthetics are very near to me and that's why I have decided to look in to it further.

In theoretic part of my thesis I have focused on definition of the subject. I have looked into phenomenon of antiutopia from its beginnings in the past to the present. Because of direct descendency from utopia I have to define what utopia is. Next, I am expanding upon some parts of antiutopia present in our current society. And I am also explaining my choice of this subtopic.

I have prepared two artworks ideologically tied to the topic of antiutopia. My first artwork is called Síť (The Net) and I have construed it as my reaction to dehumanized world around us. My second piece called Západní zed' (Western Wall) is ironic wordplay about wishes and hopes. I used idea of Wailing Wall and I asked myself who is listening on the other side of this important monument.

Second part of my theoretic thesis is dedicated to sound art, art style which influences me most. I also touch upon futurism, dadism and minimalism. I also write about Flux and one of the greatest artists of the twentieth century John Cage. From Czech artists I have chosen author of acoustic drawings Milan Grygar and I have finished this chapter with short text about present sound art.

In practical part of my thesis I describe realization of the pieces, used

materials and technologies. Next chapter is Concept intention where I am trying to describe my creative process. I am looking into core of the artwork created during researching of the topic, its history and philosophy. Final shape of my instalation are six ventilation pipes with reproducers. Sound from them gives observer concrete and abstract subjects to think about.

I have summarized my feelings and subjetive assesment in the conclusion.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha 1.

Ilustrace k prvnímu vydání *Utopie* Thomase Mora

Příloha 2.

Záběr z filmu Fritze Langa *Metropolis*

Příloha 3.

Obálka románu George Orwela *1984*

Příloha 4.

Záběr z filmu *451 stupňů Fahrenheita* podle novely Raye Bradburyho

Příloha 5.

Fotografie z londýnského metra

Příloha 6.

Fotografie z oslav v KLCDR

Příloha 7.

Síť

Příloha 8.

Západní zeď

Příloha 9.

Fotografie Johna Cage (vpravo a Davida Tudora z vystoupení na Shiraz Art Festival v roce 1971

Příloha 10.

Fotodokumentace *Broken music* od Milana Knížáka

Příloha 11.

Záběr z filmové dokumentace *Akustických kreseb* od Milana Grygara

Příloha 12.

Fotografie z výstavy *Play* ve výstavní síni Mánes (2010)

Příloha 13.

Hledání adekvátní formy

Příloha 14.

Hledání adekvátní formy

Příloha 15.

Výsledná podoba instalace

Příloha 16.

Instalace

Příloha 17.

Instalace

Příloha 1.

Ilustrace k prvnímu vydání *Utopie* Thomase Mora

Zdroj: Wikipedia, the free encyclopedia [online].

dostupné z WWW:

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Isola_di_Utopia_Moro.jpg>.

Příloha 2.

Záběr z filmu Fritze Langa *Metropolis*

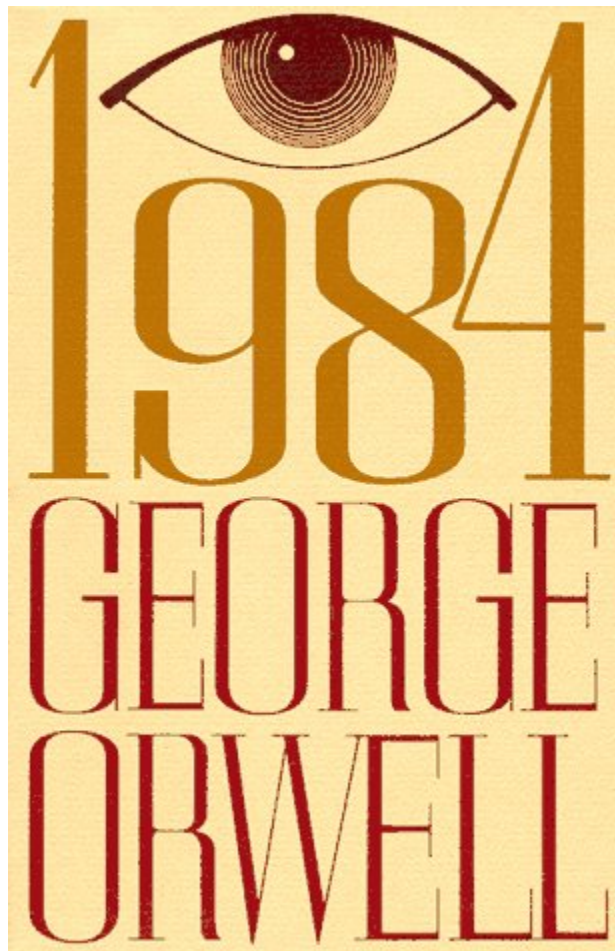
Zdroj: <http://hamiyo.blogspot.com/> [online].

dostupné z WWW:

<<http://hamiyo.blogspot.com/2011/01/metropolisgotham-architecture-and.html>>.

Příloha 3.

Obálka románu George Orwela 1984

Zdroj: <http://scholarsarena.com> [online].

dostupné z WWW:

<<http://scholarsarena.com/images/covers//2011/04/George-Orwell-1984.jpg>>.

Příloha 4.

Záběr z filmu *451 stupňů Fahrenheita* podle novely Raye Bradburyho

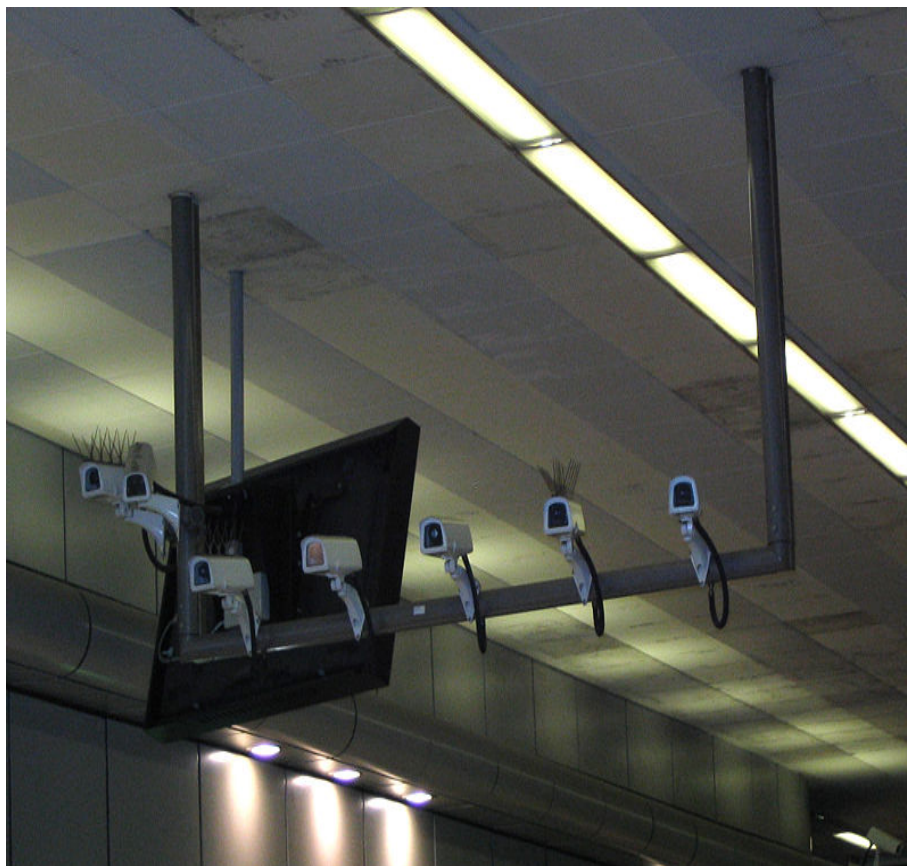
Zdroj: <http://www.fdb.cz> [online].

dostupné z WWW:

<http://img.fdb.cz/galerie/9/9b05d5401fd5b41ef3d2f8699c2c.jpg>.

Příloha 5.

Fotografie z londýnského metra

Zdroj: Wikipedia, the free encyclopedia [online].

dostupné z WWW:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f4/Security_cameras_7_count_birmingham_new_street_station.jpg>.

Příloha 6.

Fotografie z oslav v KLDK

Zdroj: <http://www.komsomol.cz/> [online].

dostupné z WWW:

<http://www.komsomol.cz/foto/kldr_02.jpg>.

Příloha 7.

Síť

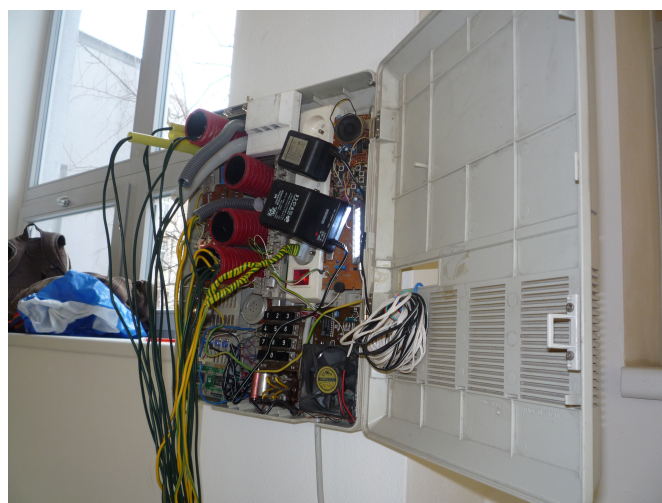
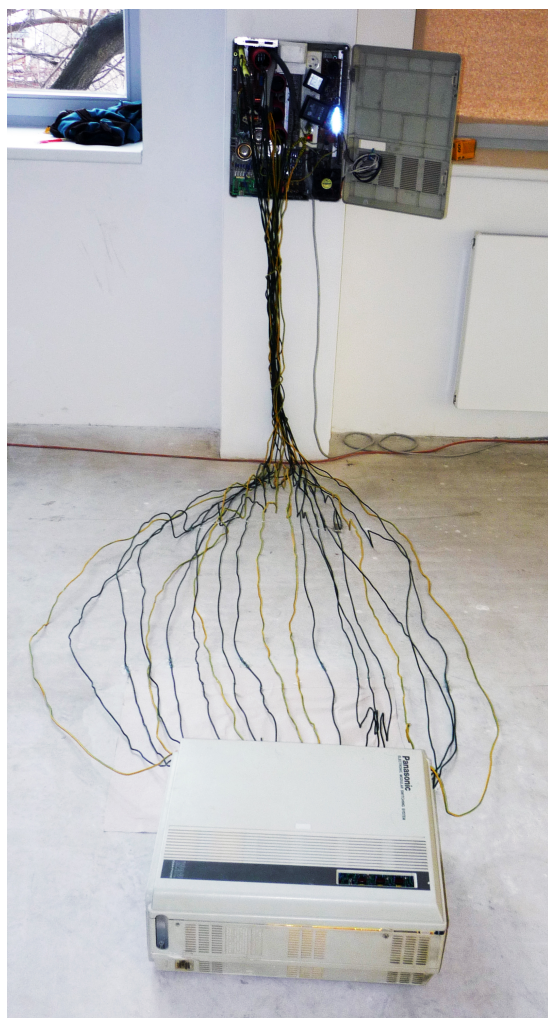

Foto vlastní

Příloha 8.

Západní zeď

Foto vlastní

Příloha 9.

Fotografie Johna Cage (vpravo) a Davida Tudora z vystoupení na Shiraz Art Festival v roce 1971

Zdroj: Wikipedia, the free encyclopedia [online].

dostupné z WWW:

<<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cf/TudorCageShiraz1971.jpg/761px-TudorCageShiraz1971.jpg>>.

Příloha 10.

Fotodokumentace *Broken music* od Milana Knížáka

Zdroj: <http://www.vesmir.cz> [online].

dostupné z WWW:

<<http://www.vesmir.cz/files/image/id/3918>>.

Příloha 11.

Záběr z filmové dokumentace *Akustických kreseb* od Milana Grygara

Zdroj: <http://www.vivid.org.uk> [online].

dostupné z WWW:

<[http://www.vivid.org.uk/image/milan_grygar._living_drawing_\(245_wide\).jpg](http://www.vivid.org.uk/image/milan_grygar._living_drawing_(245_wide).jpg)>.

Příloha 12.

Fotografie z výstavy Play ve výstavní síni Mánes (2010)

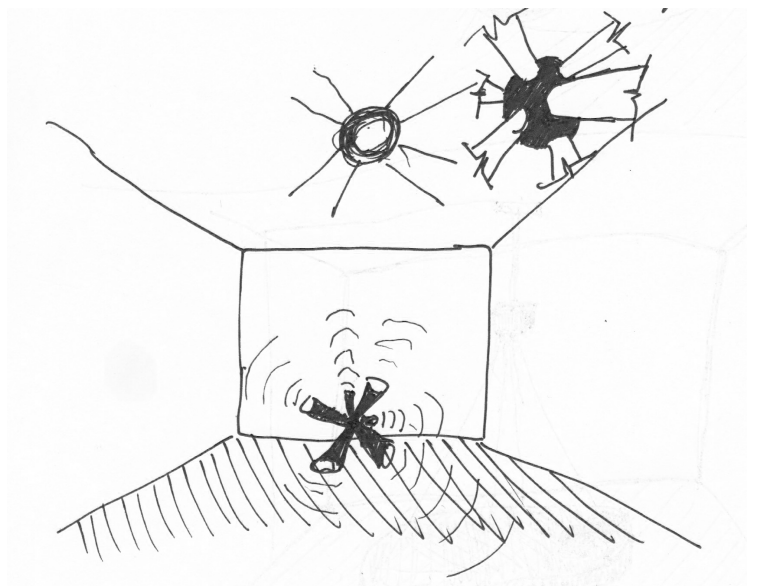
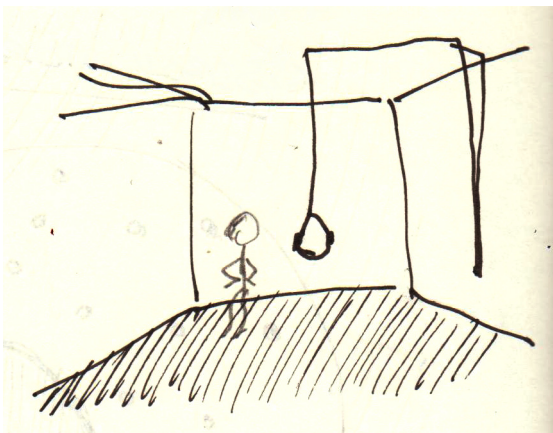
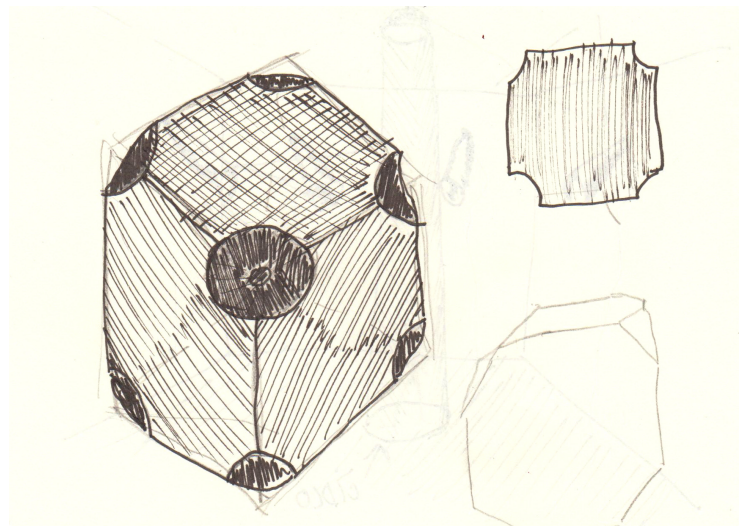
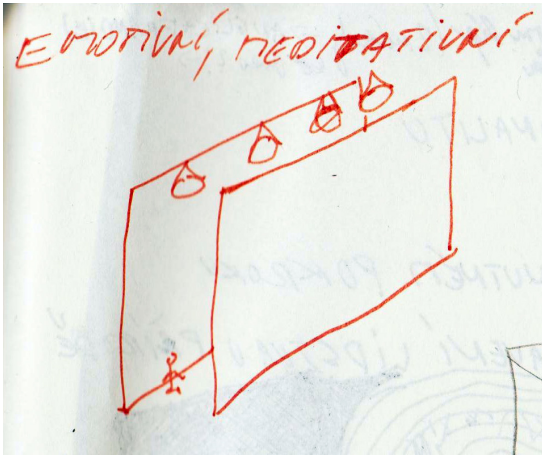
Zdroj:<http://www.people.cz>[online].

dostupné z WWW:

<http://www.people.cz/mag/articles_photo/18342.jpg>.

Příloha 13.

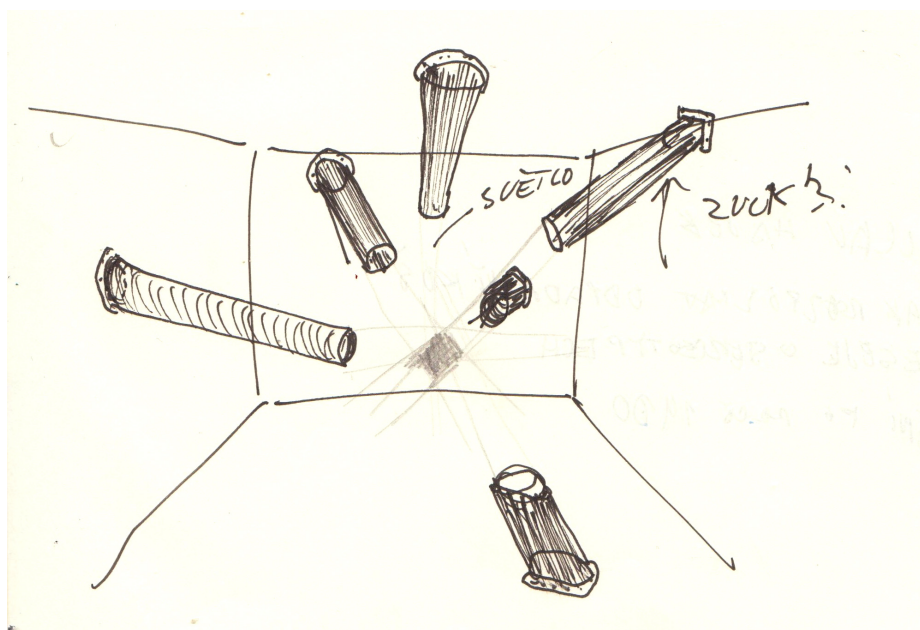
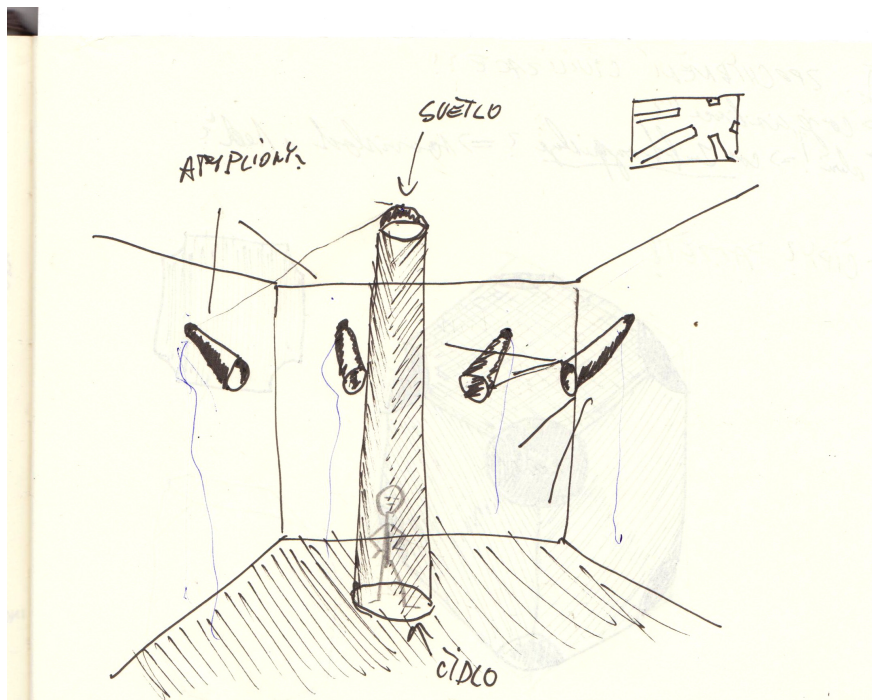
Hledání adekvátní formy

Skeny vlastních skic

Příloha 14.

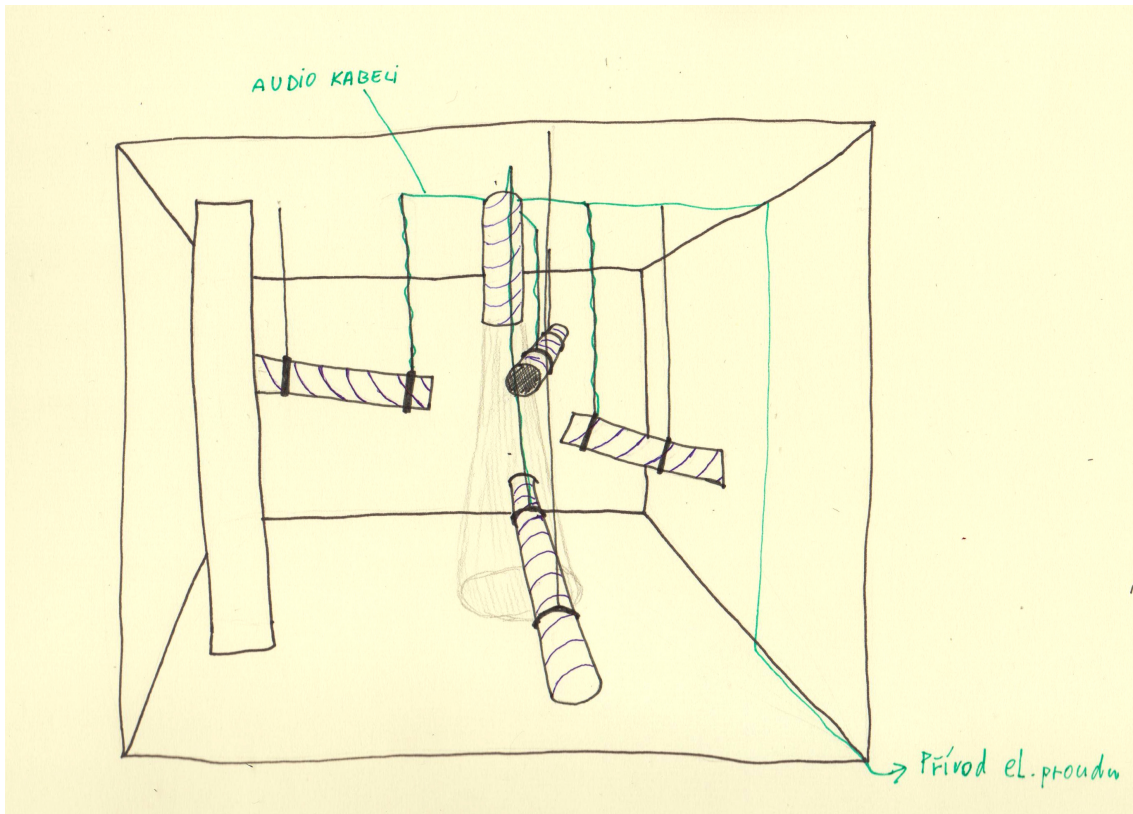
Hledání adekvátní formy

Skeny vlastních skic

Příloha 15.

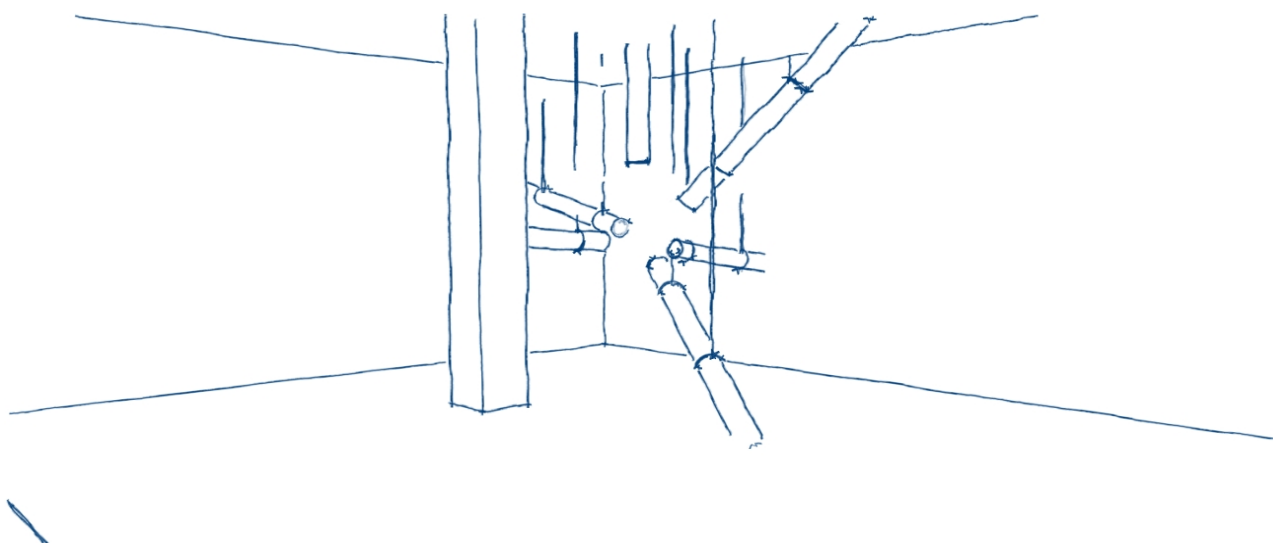
Výsledná podoba instalace

Sken vlastní skicy

Příloha 16.

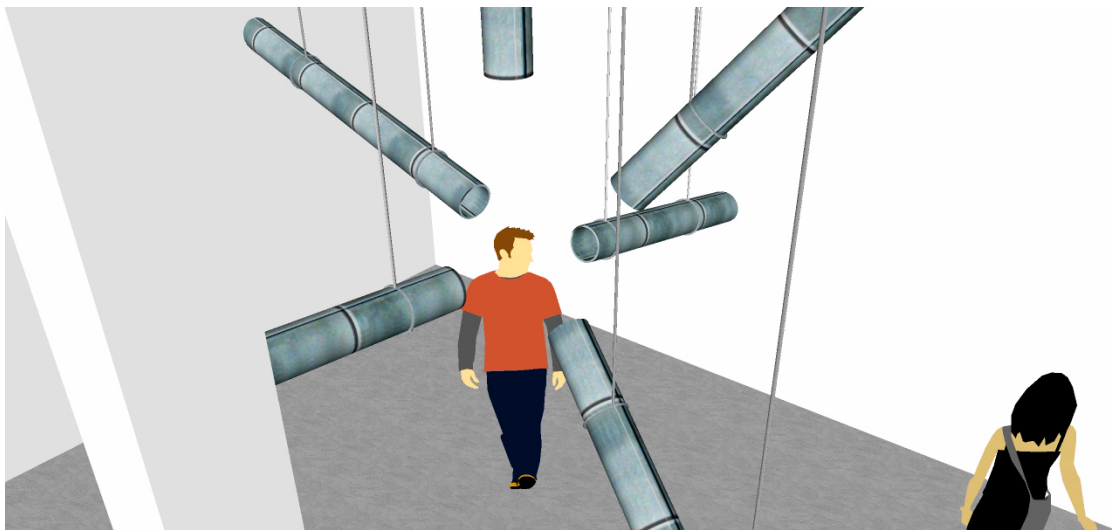
Instalace

3D model

Příloha 17.

Instalace

3D model